

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗВО

Аналіз наукових праць дає змогу стверджувати про відсутність єдиного методологічного підходу до визначення змісту професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти. Так, важливі концептуальні підходи до професійно-педагогічної компетентності сучасного педагога розглядаються науковцями О. Дубасенюк і О. Вознюк [6]. Певне відображення підходів до розуміння професійно-педагогічної компетентності викладача знаходимо у працях Н. Брюханової, І. Васильєва, І. Драч, І. Каньковського, О. Пометун, В. Сластьоніна, Л. Хомич та ін.

Відзначимо, що процес розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів закладів вищої освіти ґрунтується на кількох взаємопов'язаних методологічних наукових підходах. Одним із ключових підходів щодо розкриття ролі і значення професійно-педагогічної компетентності викладача є системний підхід, як фундаментальний класичний напрям методології спеціально-наукового пізнання і соціально-економічної практики, в основу якого покладено дослідження об'єктів як систем, і який спирається на використання принципу системності [2].

Пов'язаний з уявленням, вивченням і конструюванням об'єкта як системи, системний підхід широко досліджується у науковій літературі починаючи з другої половини ХХ століття на методологічному і філософському рівні; загальнотеоретичному рівні універсальних концептуальних систем, загальної теорії систем; на рівні предметних знань у соціології, педагогіці, психології, управлінні тощо.

У свою чергу, статус системного підходу є предметом численних наукових дискусій. Актуальним є класичне визначення австрійського дослідника Л. фон Берталанфі, який розглядає систему як комплекс взаємопов'язаних елементів, що утворюють певну цілісність, або як сукупність об'єктів, які знаходяться у стійкій взаємодії між собою і середовищем [3]. Американський вчений Р. Акофф визначає систему як сукупність двох і більше елементів, що задовольняють наступні умови: а) поведінка кожного елемента впливає на поведінку цілого; б) поведінка елементів та їхній вплив на ціле є взаємопов'язаними; в) якщо існують елементи системи [1, с. 38]. При цьому: а) кожна частина системи володіє якостями, які губляться в умовах відокремлення від системи; б) кожна система володіє важливими, суттєвими якостями, які відсутні у її частин. Істотні властивості системи, як цілісного утворення, обумовлюються взаємодією її частин, а не окремими діями [1, с. 39]. Отже, до основних ознак системи варто зарахувати наявність значної кількості елементів; наявність зв'язків та відносин поміж елементами; цілісність, що передбачає визначену сукупність загальних вимог до аналізу означених елементів, способів їх вивчення та форм теоретичного опису.

Важливими у теорії педагогічних систем є дослідження Ю. Бабанського, В. Беспалька, С. Гончаренка, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, А. Фокшек та ін. Так, С. Гончаренко, В. Кушнір та Г. Кушнір, досліджуючи методологічні особливості наукових поглядів на педагогічний процес, розглядають системний підхід як послідовність процедур для формування складноорганізованого об'єкта як системи, способи опису, пояснення, прогнозування функціонування означених об'єктів; вивчення складноорганізованих об'єктів як підсистем, що взаємопов'язані загальною метою для визначення інтегративних властивостей об'єкта з одного боку, а з іншого – його зовнішніх і внутрішніх зв'язків; комплексне розуміння складноорганізованих об'єктів дослідження [5, с. 3].

Актуальність використання системного підходу у процесі розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів особливо зростає в умовах сьогодення, коли освіта постає сферою їх системної підготовки. На думку вчених (О. Авраменко, Т. Ільїна, В. Кушнір, С. Омаров та ін.),

специфікою системного підходу є орієнтація на фактори, що забезпечують цілісність процесу розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача. Так, В. Кушнір наголошує, що особлива увага при цьому має зосереджуватись саме на системоутворюючих зв'язках, які забезпечують цілісність цього процесу [7]. Роль системного підходу у становленні професійно-педагогічної компетентності Т. Браже вбачає у сприянні інтеграції знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей особистості педагога, що забезпечують виконання ним професійних обов'язків [4].

Слід зазначити, що дослідження професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти з позицій системного підходу дозволяє окреслити її динамічну природу і численність проявів структурних взаємозв'язків підсистем та елементів у конструкції єдиного цілого. Тому визначальною ознакою професійно-педагогічної компетентності як системи є наявність її структури (внутрішня організація, єдність утворення) та складу (елементи, що формують ціле).

Водночас, розуміючи професійну компетентність викладача як системну якість, яка дозволяє характеризувати викладача як суб'єкта педагогічної діяльності у ЗВО, ми виокремлюємо у ній певні підсистеми. Професійно-педагогічна підсистема є системоутворювальним елементом даної якості і забезпечує інтегральну професійно-особистісну характеристику викладача вищої школи, що визначає якість його педагогічної діяльності, виражається в здатності діяти адекватно, самостійно і відповідально у професійній ситуації, відображає готовність до саморозвитку, проявляється у професійній активності.

Таким чином, необхідність використання системного підходу до проблеми розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів ЗВО зумовлена тим, що він виступає одночасно і способом пізнання сутності педагогічної освіти й інструментом, який в стані забезпечити інтегративність професійно-особистісних якостей викладача. Системний підхід дозволяє розглядати процес розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів як систему взаємообумовлених структурних компонентів, які тісно пов'язані між собою і дають можливість прогнозувати цей процес з урахуванням вимог суспільства та освітнього простору, які швидко змінюються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акофф Р. Общая теория систем и исследование систем как противоположные концепции науки о системах: Пер. с англ. *Общая теория систем*: монография. М., 1966. С. 66-80.
2. Блауберг И.В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода: монография. М.: Наука, 1973. 271 с.
3. Бергаланфи Л. фон. История и статус общей теории систем. *Системные исследования. Ежегодник*. М., 1973. С. 20-37.
4. Браже Т.Г. Развитие творческого потенциала учителя. *Сов. педагогика*. 1989. № 8. С. 89-94.
5. Гончаренко С., Кушнір В., Кушнір Г. Методологічні особливості наукових поглядів на педагогічний процес. *Шлях освіти*. 2008. № 4 (50). С. 2 – 10.
6. Дубасенюк О.А., Вознюк О.В. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.
7. Кушнір В.А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2003. 20 с.